

”Huipulle ja yhteiskuntaan” – oma kulttuuriperintö yliopistojen kilpailuvaltiksi

■ Laura Kolbe

Yliopistojen ja korkeakoulujen uudet strategiat eli pitkän tähtäyksen toimintasuunnitelmat ovat valmistumassa. Niiden diskurssiin kuuluvat monet yliopistoja kuvaavat laatusanat, kuten ”henkisen uudistumisen instituutio” ja ”tulevaisuuden rakentaja ja edelläkävijä”. Avainasemassa ovat ”tutkijalähtöinen perustutkimus” ja ”tieteen jatkuva uudistuminen”. Muutama muodikas ilmaisu, kuten ”yliopiston yhteiskuntavastuu” ja ”osallistuva keskustelu” on lisätty puhuttelemaan yliopistojen rahoittajia ja käyttäjiä. ”Huipulle ja yhteiskuntaan”-nimeä kantavan Helsingin yliopiston strategiaperin käsitteet ovat peräisin yliopistojen suuresta menneisyyskertomuksesta: mausteeksi on otettu ripaus Humboldtia ja Snellmania sekä rationaalista tehokkuusihannetta.

Vaikka yliopistojen strategioissa tuntuu eurooppalainen yliopistohistoria, ne eivät perustu selkeästi suomalaisten perinteiseen akateemiseen itseymmärrykseen. Tänäpäin, kuten aikaisemmin, yliopistoihin vaikuttavat monet kansainväliset virtaukset. Ne leimaavat strategioidenkin yleiskieltä ja muovaavat näin yliopistoistaan alueestaan tai paikastaan irrotettuja yhteisöjä. Suomessa neljän viime vuosikymmenen aikana tapahtuneet hallinnon- ja tutkinnonuudistukset eivät ole antaneet tilaa pohtia yliopiston omaa identiteettiä ja kulttuuriperintöä. Syytä olisi, sillä yliopistot ovat Suomessa vanhimpia, edelleen toiminnassa olevia kulttuuri-instituutioita. Meillä Euroopassa yliopisto on parhaiten globaalisti menestynyt vientituote. Sen tuhatvuotinen historia ulottuu kauemmas kuin yhdenkään

valtion, poliittisen tai kulttuurisen järjestelmän menneisyys.

Yliopistoja on vuosisatojen ajan pitänyt pystyssä tutkimus ja tiedonnäkö. Kaikkien yliopistostrategioiden tulisi perustua tämän perusajattelun rasvaamiseen. Siksi kysymykset tiedon ja tutkimuksen sisällöstä, kasvatuksen tavoitteista ja opiskelun sivistyksellisistä päämääristä ovat aina ajankohtaisia. Ne edellyttävät näkemystä tulevaisuudesta ja ymmärrystä historiasta. Yliopistot muodostuivat, kun maallinen tieto alkoi tehdä pesäeroa kirkollisesta, ja syntyi tarve ymmärtää maailmaa tutkimalla ja opettamalla. Perustoiminnot palautuvat Pariisiin ja Bolognan varhaisiin yliopistoihin 1000- ja 1100-luvulla: luennot, väittely, uuden tiedon tuottaminen ja testaaminen ovat edelleen läsnä korkeimman opetuksen maailmassa. Maailman kaikki yliopistot ovat ytimeltään samanlaisia: on tiedon tuottajia (professorit) ja tiedon omaksujia (ylioppilaat). Yliopistot kukoistavat ja lakastuvat tämän vuorovaikutuksen varassa. Jos opettajat eivät sitoudu tutkimaan ja opettamaan, eikä nuoriso opiskelemaan, tyhjenee akateeminen perusidea. Seinät, hallinto, muu henkilökunta, tilat tai talot eivät tee yliopistoa.

Ulkopuolinen rahoitus on merkinnyt ulkopuolisia tavoitteita. Eri aikoina yliopistojen perustehtävää on kuormitettu erilaisilla yhteiskunnallisilla reunaehdoilla. Aluksi maalliset ja kirkolliset ruhtinaat halusivat kasvattaa arvovaltaansa yliopistojen suojelijoina. Sitten yliopisto-osaamisen voimalla on tuotettu nationalismia, sillä useimmissa maissa akateeminen

väki osallistui kansallisten valtioiden rakentamiseen. Yliopistojen kulta-aika liittyi tähän ajankohtaan. ”Pitkällä 1900-luvulla” yliopistot valjastettiin tuottamaan isänmaallista ideologiaa ja ”oikeaa” kansallista politiikkaa; diktatuureissa yliopistot pantiin tukemaan fasistista ja/tai kommunistista rakennustyötä. Toisen maailmansodan jälkeen yliopistojen tehtäväksi länsimaissa tuli tuottaa tutkimustietoa hyvinvointivaltiosta ja kasvattaa siihen liittyvää sosiaalista pääomaa ja osaamista. Viimeisen viiden vuosikymmenen aikana yliopistojen liukuhihnalta on tuotettu niin tehokkaita ja ”demokraattisia” kansalaisia, tietoyhteiskunnan eurooppalaisia osajia kuin aikamme globaali vaikuttajia. Tänäpäin, 2000-luvulla, pohditaan sitä, miksi teollisen ajan koulutus suunnittelu ei vastaa aikamme globaalitalouden haasteisiin, ja erilaiset opetuksen ja tutkimuksen tehostamisallot pyyhkivät yliopistoja.

Yliopistojen historia ja itseymmärrys

Miten yliopistot voisivat strategioissaan ilmentää itseymmärrystään? Yliopistoperinteen muodostuminen Euroopassa on liittynyt tilaan ja paikkaan. Korkeimman opetuksen tyyssijoja on perustettu kaupunkikeskustoihin (mannereurooppalainen traditio) tai kaupunkien tuntumaan erillisiin collegioihin tai kampuksiin (anglosaksinen traditio). Perustamishistoria on usein samantyyppinen. Euroopan vanhimmat yliopistot saivat maalliselta tai kirkolliselta ruhtinaalta erioikeudet, statuutit ja menosäännön. Ne saivat myös osansa kruunun tai kirkon vuosituloista ja niillä saattoi olla omia verotuloja. Yliopistot hankkivat aikaa myöten kiinteää omaisuutta, tiloja, rakennuksia, laitteita, kirjastoja jne. Se mahdollisti pitkälle menevän hallinnollisen autonomian sekä kollegiaalisen ja konsistoriaalisen yhteisöllisyyden. Yliopistoista muodostui itsellisiä korporaatioita, jotka ovat leimanneet kaupunkien elämää ja antaneet niille yliopistollisen leiman.

Puhe yliopistossa on tänäpäin joko puhetta huipuista tai saarnaa opetuksen tehostamistarpeesta. Korkeamman koulutuksen tavoitteissa pääosaa esittävät numerot, tilastot, tuottavuus ja tavoite. Bologna toi massaopiskelun Euroopan

yliopistoihin; miten tässä tilanteessa erottaudutaan ja luodaan erityisyyttä suhteessa muihin korkeakouluihin? Yliopistohistoria, yliopistojen oma ja vertaileva tutkimus, voisi olla keskeinen keino. Yliopistojen omaa historiaa tutkitaan ahkerasti maailman eri puolilla. The *International Commission for the History of Universities* (ICHU) perustettiin Tukholmassa vuonna 1960; aloitteentekijänä oli professori Sven Stelling-Michaud Genevestä. Vuodesta 1977 lähtien komissio on ollut yksi historiatieteitten kansainvälisen komitean *International Committee of Historical Sciencesin* (ICHS) alaosastoista. Sen tehtävänä on ”edistää kaikenlaista yliopistohistoriallista tutkimusta ja taata tälle tutkimukselle kansainvälinen koordinaatio, ICHS:n toimintaan tukeutuen”. Komissioon kuuluu vuonna 2012 kaikkiaan 32 täysjäsentä 24 eri maasta.

Komissio on ollut erinomainen verkottumisfoorumi, ja sen kautta voi seurata kansainvälisen yliopistohistoriallisen tutkimuksen valtaviroja. Viime vuosikymmenten aikana komission aloitteesta on tehty lukuisia kattavia yliopiston historian yleisesityksiä (sarja *A History of the University in Europe*, Vol I–IV, Cambridge: Cambridge University Press.). Komissiossa on perinteisesti ollut vahvoja länsimaisen keskiaikaisen yliopistohistorian osaajia; vasta viime vuosina – uusien tutkijasukupolvien myötä – näkökulmaa on hilattu kohti nykyaikaa ja saatu näkökulmia keski- ja itäeurooppalaiseen yliopistohistoriaan. Pohjoismaiden tutkimus erityisesti Suomessa ja Norjassa on painottanut yliopistojen ”kansallista” merkitystä osana valtioiden rakentamisprosessia, mikä on alkanut 1800-luvun alkupuolelta.

Perustin keväällä 2007 Helsingin yliopiston yhteyteen yliopistohistoriallinen verkoston, johon kuuluu laaja joukko alan tutkijoita. Tarve verkostolle tuli, kun sain pyyntöjä osallistua lukuisten opiskelijajärjestöjen ja ylioppilaslehtien, osa- ja tiedekuntien historiahankkeiden taustaryhmiin asiantuntijana. Tihentymävaihe sijoittui 2000-luvun alkuun, sillä monet suomenkieliset yliopistot ja korkeakoulut, ylioppilasyhdistykset, tiedekuntajärjestöt ja osakunnat viettivät perustamisensa 50- tai 100-vuotisjuhliin tai muita merkkipäivänsä tilaamalla toimin-

taansa kuvaavan historian tai historiikin. Monet nuoret tukijat pätevöityvät tieteellisen tutkimukseen näiden historioiden tutkijoina, vaila mahdollisuutta verkottua ja tavata toisiaan. Korkeakoulujensa historioita ovat kirjoittaneet myös vanhemmat tutkijat, joilla on vahva kokemuksellinen perspektiivi asioihin ja usein persoonallisen suhde tutkimaansa kohteeseen.

Yliopistonhistoriallisen tutkimuksen verkoston tapaamisissa on tähän mennessä pohdittu muun muassa yliopiston ja muun yhteiskunnan erityissuhdetta, vuoden 1968 merkitystä, humboldtilaisen tradition vaikutusta ja maakuntayliopistojen roolia. Verkoston kotisivuille on koottu laaja pohjoiseurooppalainen tietokanta tehdystä yliopisto- ja korkeakouluhistoriallisesta tutkimuksesta. Bibliografian mukaan Suomessa on 1960-luvun lopulta lähtien ilmestynyt lähes 300 monografiaa (<http://www.tietokannat.fi/unihistory/>). Viimeksi helmikuussa 2012 pohdittiin laajan yleisöjoukon edessä Ostrobotnialla suomalaisen ylioppilaspolitiikan perinteitä, kun Eteläpohjalaisen osakunnan historiakirjaa *Syrän kultaa, kieli kun puukkoo* (2011) esiteltiin seminaarissa. Komea teos, jyrävä kuin osakuntansaakin! Teoksen sivuilta selviää, että osakunta on kasvattanut lukuisia suomalaisen yhteiskunnan keskeisiä kulttuurisia, poliittisia ja akateemisia vaikuttajia.

Laadukasta suomalaista yliopistohistoriallista perustutkimusta lukiessa herää kysymys: miksi oman akateemisen kulttuuriperinteen tuntemus on niin heikoissa kantimissa Suomessa? Jokainen uusi akateemista maailmaa koskeva reformi tai uudistus, poliittinen ja sosiaalinen yhteiskuntatavoite on muodostanut yliopistoihin uuden kerrostuman ja tuoretta kerrontaa – hylkien samalla omaa historiaansa. Ristiriita syntyy siitä, että ylemmän opetuksen tavoitteenasettelu on jo vuosia hoidettu muualla kuin akateemis-kollegiaalisessa piirissä. Modernin yhteiskunnan tuottavuuteen, tehokkuuteen ja järjeistämiseen liittyvät mallit tuotiin yliopistoihin ja korkeampaan opetukseen samaan aikaan kuin muuallekin yhteiskuntapolitiikkaan. Murros edisti tulos- ja suunnitteluaajattelua laadun, sisällön, yhteisöllisyyden ja sivistyksellisten tavoitteiden sijaan.

Uutuudet yliopistoihin on masinoitu samalla, kun yhteys omaan historiaan on rapautunut. Mallit on haettu ulkomailta, niin sanotuista amerikkalaisista tai englantilaisista huippuyliopistoista. Kun akateemisen väen oma muisti on ohut ja palautuu tänään korkeintaan 1970-luvun tapahtumiin, ei oman kulttuuriperinnön puolustajia juurikaan ole. Sitä paitsi: 70-luku oli kasvun aikakautta, ja silloinkin yliopistoja ja opintoja uudistettiin. Kun muutos on ollut avainsana jo kohta viisi vuosikymmentä, miksi nyt tyydyttäisiin johonkin muuhun kuin uudistamiseen? Vaikka korkeamman opetuksen suomalaisesta ja eurooppalaisesta, suomalaisesta ja paikallisesta historiasta on runsaasti tieteellistä tutkimusta, tuntuu siltä, että hallinnon korkeat virkamiehet ja yliopistojen johtoporras ei osaa hyödyntää tätä tieteellistä tietoa. Sopii tietenkin kysyä: miksi pitäisi hyödyntää? Menneisyys on jo koettu, haasteet ovat tulevaisuudessa, on tavanomainen uudistajien retorinen heitto.

Retorikot unohtavat, että yliopistot ovat vahvoja yhteisöjä, joissa elää ”hiljainen tieto”, joka välittyy sukupolvelta toiselle. Hiljainen tieto tihkuu esiin rivien välissä, esimerkiksi opiskelijajärjestöissä. Yliopistohistoria voisi auttaa tämän päivän yliopistoja asemoimaan vahvuuksiaan siten, että hiljainen tieto nostettaisiin voimaannuttavaksi tekijäksi. Yliopistoja voidaan hahmottaa paikkatutkimuksen (*power of place*) kannalta, muistojen tihentymänä (*lieu de mémoire*) ja osana kansallista sosiaalista pääomaa. Yliopistohistoriallinen tutkimus tuottaa ymmärrystä näistä erityispiirteistä ja antaisi siten välineitä vahvan, kilpailukykyisenkin yliopistokuvan rakentamiseen. Parhaimmillaan tutkimus osoittaa pitkäkestöisten piirteiden jatkuvuuden ja nostaa esiin paikallisen ja/tai kansallisen näkökulman suhteessa globaaliin verrokkimaailmaan.

Teknokraattinen yliopistopuhe on jättänyt varjoonsa vahvimman menestystekijän, yliopistojen pitkän historian. Jos akateeminen strategiatyö saisi vahvempaa tukea opetuksen ja tutkimuksen omasta pitkästä historiasta, voisi omakuvakin kirkastua. Se puolestaan mahdollistaisi oman Alma Materin vahvuuksien esiin nostamisen ja valjastamisen kilpailuvaltiksi sekä kotimaassa

että kansainvälisesti. Maailman todelliset akateemiset huiput voivat osoittaa, että pitkä kulttuurinen historia on edelleen vahva, identiteettiä kasvattava ominaisuus. Yliopistojen kansainvälisessä kilpailussa menestytään, jos itseymmärrys on kohdallaan. Se edellyttää sekä mielikuvien että todellisin näytön vastaavan toisiaan. Ei ole satumaa, että vanhat yliopistot pärjäävät edelleen 2010-luvulla (Oxford, Cambridge, Yhdysvaltojen huippuyliopistot, Uppsala, Lund). Ne hyödyntävät historian antamaa arvovaltaa ja mainetta sekä voittavat vetovoimassa ainakin toistaiseksi esimerkiksi uudet, suuret ja kovalla rahalla esiin nostetut Aasian megayliopistot.

Yliopistot ja kulttuuriperintö

Globalisaatio teki valtioista kilpailukyky-yhteisöjä 1990-luvun lamakauden jälkeisessä ilmapiiressä. Julkisesti rahoitettu tutkimus ja opetus valjastettiin tukemaan kansallisia kehittämis- ja kilpailutavoitteita. Yliopistojen tehtäväksi tuli kaikkialla Euroopassa tuottaa innovaatiopoliittikkaa ja siten nostaa kansantalouden kilpailukykyä. Globaali kilpailu on nyt murentumassa, ja se vaikuttaa yliopistojen asemaan. Tulos tavoitteiden kiristämisen sijaan tulisi pohtia, miten vahvistettaisiin yliopistojen identiteettiä. Vain kansallisesti vahvat yliopistot voivat pärjätä kansainvälisessä kilpailussa. Olennaista on ymmärtää historiaa: Miten oma yliopisto on muodostunut eurooppalaisessa, kansallisessa ja paikallisessa yhteydessään? Mistä me (tutkijat, opettajat, opiskelijat, alumnit) puhumme, kun puhumme omasta yliopistostamme? Ne ovat kulttuuriarvoja, joita tulisi vahvistaa.

Lähtökohtaisesti sitoudumme oppiaineeseen, laitokseen ja aikaa myöten ammattiin. Välitämme myös yliopisto-opetuksen ja -tutkimuksen edustamaa kulttuuri- ja sivistysperintöä, symboleja, merkityksiä. Yliopistolla on yhteiskunnassamme vahva arvomaailma. Tästä kokonaisuudesta muodostuu yhteinen akateeminen identiteetti ja sitä tukeva kulttuuriperintö, jonka vaalimisessa yliopistolla tulisi olla suuri vastuu. Kyseessä ovat ”immateriaaliset” arvot: tieteen ja tutkimuksen sisään rakentuneet kulttuuriset piirteet. Se on tuottanut muun muassa akateemisia tiloja ja talo-

ja, kokoelmia, esineitä, taideteoksia ja kirjoja, joita pitää hoitaa ja huoltaa, vaalia ja varjella.

Yliopisto on toimintaympäristö, jolla on aina suhde ympärillä olevaan kaupunkiin. Yliopistojen kulttuurinen omakuva muodostuu materiaalisesta ja immateriaalisesta kokonaisuudesta. Vanhoilla yliopistoilla on tiede- ja taidekokoelmia, joilla on yleisempi merkitys. Materiaalista kulttuuriperintöä edustavat tieteen, tutkimuksen ja opetuksen rakennukset ja kiinteistöt, kirjastot, museot, aineisto- ja taidekokoelmat, historian aikana karttuneet esinekokoelmat ja lahjoitukset. Kulttuurista itseymmärrystä lisäävät akateemiset perinteet ja monet historiaa näkyväksi tekevät myyttiset ja todelliset kertomukset sekä opetuksen ja tutkimuksen eli hengen viljelyn ja sivistyksen näkymätön traditio. Immateriaaliseen kulttuuriperintöön kuuluvat lisäksi akateemiset työmuodot ja ”vapaus”, velvollisuusetiikka ja työkuri sekä akateemiset arvosteluperiaatteet. Tärkeitä ovat identiteettiä luovat tarinat, akateeminen musiikkielämä, laulaminen ja siihen liittyvät traditiot, yliopiston ”suuret tutkijanimet” sekä nobelista ja muut palkinnonsaajat. Perinteet, juhlat ja seremoniat sekä opiskelijakulttuurin monet sävyt ovat osa paikallista akateemista mielikuvamaailmaa.

Materiaalisen perinnön vaaliminen maksaa rahaa, immateriaalisen perinnön vaaliminen ja ymmärtäminen hoituvat pitkälti rahattakin, arvostuksen voimalla. Molemmat vaikuttavat yliopistokulttuurissa ja tuottavat sosiaalista pääomaa, vaikuttavat yliopistolaisten identiteettiin, työhön sitouttamiseen ja ovat siten vahva kilpailutekijä. Suomalainen kilpailuvalti on yliopiston keskeinen yhteiskunnallinen näkyvyys. Yliopisto on ollut sivistykseen ja kansalaisuuteen kasvattava yhteisö. Akateeminen väki on poikkeuksellisen sitoutunutta yhteisönsä, työsuuntautunutta ja lojaalia sekä läsnä olevaa yhteiskunnassa. Siteeraisin J. V. Snellmania vuodelta 1857, jonka *Kootut teokset 14* (s. 354) kiteyttää jotain olennaista:

”Sillä tieteellistä tutkimusta ei voi harjoittaa hiljaisuudessa kuten hyväntekeväisyyttä; sen luontoon kuuluu ilmoittaa itsestään ja etsiä julkisuutta. Ja vaikka tiedemies odottaa tutkimuksensa tuloksille ratkaisevaa hyväksyntää tai hylkäystä tasaveroisilta kumppaneiltaan, ei ole epäilystäkään siitä, että suuren yleisen kiinnostus hänen tutkimuksiinsa

tuo niihin lisää eloa. – Ihmisten toiminta ei ylipäänsä koostu irrallisista, riippumattomista palasista, vaan sitä johtavat hänessä vallitseva henki ja luonne.”

Yliopistomaailmassa ranking-listat ja tulostavoitteet ovat liu’uttaneet yliopistot kansainväliseen kilpailuun. Menestystä mitataan usein tunnuksin. Akateemisen opetuksen globalisointuminen on tuonut strategia-ajattelun tavoitteet ja kvartaalitalouden laatuarvot korkeimpaan opetukseen.

Talousretoriikka on 2000-luvulla pyyhkinyt altaan vanhan eurooppalaisen sivistysyliopistoihanteen ja siihen kuuluvan omaehtoisen ajattelun ja vapaan, kriittisen toiminnan. Suomesakin korkeakoulut ja yliopistot on valjastettu osaksi modernia globaalia tavoitteellisuutta, jossa päämääränä on korkeatasoinen tieteellinen tutkimus ja tutkijankoulutus.

Yliopistojen välinen kilpailu ja kotisivut

Yliopistojen ranking-listat ovat akateemisen väen pyhiä kirjoituksia. Oman ja naapuriyliopistojen nousuja ja laskuja seurataan suurella hartaudella. Kärjessä keikkuvat hyvin resursoidut maailman kärkiopinahjot, Oxford ja Cambridge sekä Yhdysvaltojen parhaat yksityis yliopistot. Pohjoismaisista yliopistoista 100:n joukossa ovat muun muassa Uppsalan ja Lundin sekä Kööpenhaminan ja Helsingin vanhat ja perinteikkäät yliopistot. Menestyksen taustalla on monitieteisyys, laaja-alaisuus ja pitkä historia.

Samalla kun globalisaatio irrottaa yliopistot kilpailuun ja irti kansallisesta maaperästään, kohottavat *Alma Materit* valmiuttaan houkutteluun piiriinsä opiskelijoita, osaavaa henkilökuntaa ja parhaita tutkijoita kaikkialta maailmasta. Maineikkaimmat yhdysvaltalaiset, brittiläiset ja Manner-Euroopan yliopistot ovat tehneet brändistään rahakkaan vientituotteen, jolla houkuttelevat nuoria Aasiassa ja Arabimaissa. Koulutusvientiin liittyvä liiketoiminta on paisunut ja merkittäviä osia siitä alkaa olla julkisen kontrollin ulottumattomissa ainakin Britanniassa ja Yhdysvalloissa.

Yliopistot myyvät ja markkinoivat itseään nykYTEKNOLOGIAN keinoin monin eri tavoin.

Menneisyys (*traditions*) kelpaa monissa huippuyliopistoissa bränditekijäksi. Kirjalliset ja kuvalliset tarinat, museot, näyttelyt, esitteet, videot ja nettiaineistot koostavat yliopistojen historiankertomusta monin tavoin eri puolilla maailmaa. Viime syksynä Oslon yliopisto vietti 200-vuotisen olemassaolonsa juhluvuotta. Vuoden aikana ilmestyi moniosainen yliopiston historia, jonka tekemiseen vuosien ajan paneutui yliopiston historian laitoksen kärkitutkimusryhmä. Oslon 200 vuotta juhlistavassa yliopistohistoriallisen komission konferenssissa pidin esitelmän, joka perustui pohjoiseurooppalaisten yliopistojen kotisivujen vertailuun. Alueella sijaitsevat eräät vanhimmat yliopistot, kuten Kööpenhaminan, Krakovan, Vilnan, Uppsalan ja Lundin, Greifswaldin, Helsingin ja Tarton yliopistot. Vertailuaineistoiksi otin Berliinin (Humboldt ja Freie Universität) ja Pietarin.

Hakusana *University of XX* sisään ja kotisivu- ja lukeman! Jo muutaman klikkauksen jälkeen oli helppo huomata, että korkeimman opetuksen kotisivut on rakennettu samanlaisen mallin varaan. Herää kysymys: missä luotiin kotisivujen normi? Pääsivulta sisään mennään ”tieteen ja tutkimuksen” ja ”opetuksen” kautta. Sitten avautuu usein teema *employment* ja *management*. Lopulta linkitytään sivuille, joissa yliopistot esittelevät itseään (*introduction*); usein se tapahtuu faktojen ja lukujen (*facts and figures*) myötä. Linkit rehtoreiden puheisiin, kampuskarttoihin, ranking-listoihin ja organisaatiokaa-voihin ovat kotisivujen vakiotavaraa. Muutaman kuvan avulla tarinaan saadaan sävyjä. Kotisivujen ykkösaukeaman kuvat liittyvät poikkeuksetta yliopistoarkkitehtuuriin, tunnukseseen ja ”logoon” tai yliopistolaisiin, tutkijoihin ja opiskelijoihin.

Esittelylinkistä avautuu kotisivujen alaosa-sona historia. Tässä kohdin päästään jo eroihin. *History & Traditions* on useilla kotisivuilla kiteytetty muutama in avainesittelyihin. Menneisyys elää rakennuksissa, tiloissa ja taloissa, tuot- taen kulttuuriperintöä. Siihen kuuluvat esittelyt koskevat seuraavia aihealueita:

- Historia ja kronologia
- Esine- ja taidekokoelmat, kirjastot

- Yliopistohistorialliset ja muut museot sekä kasvitieteelliset puutarhat
- Tilat ja ihmiset (myös opiskelijat)
- Akateemiset symbolit ja perinteet
- Palkinnot ja tunnustukset (Nobel, muut)

Yliopistojen perustamisvuosi on tärkein historiallisen identiteetin lähde. Pitkä ikä, samapaikkaisuus ja perinteet toimivat auktoriteettipohjana, jonka varaan rakentavat taitavasti Uppsalan, Tarton, Kööpenhaminan ja Oslon yliopistot. Kööpenhaminassa korostetaan yliopiston ja Tanskan pääkaupungin likeistä suhdetta. Uppsala korostaa olevansa ”pohjoismaiden vanhin yliopisto”. Loisteliaat kuvat täydentävät tätä suuruuden itsemymmärrystä: kuvissa promovoidaan tohtoreita, kuunnellaan kuoroesityksiä päärakennuksen juhlasalissa ja otetaan tuntumaa ylioppilaiden akateemisiin traditioihin ja juhliin.

Alueen pienemmät yliopistot hakevat kertomukselle voimaa joko paikasta tai perinteistä. Greifswald nostaa esiin pikkukaupungin edut:

”Exam preparation at the beach, sailing after the lab? This is part of everyday life in Greifswald. Ultimately, students study and conduct research at a place others spend their holidays. Being Germany’s sunniest region, the region around Greifswald invites you to sail and bathe. But those who are not as keen on swimming will no doubt find the right leisure time activity from the extensive choice of university sport and the town’s numerous sport clubs. The University’s and the town’s cultural programmes are impressive.”

Vilnan yliopisto luottaa perinteen voimaan myös kotisivujensa ulkoasussa. Ensimmäisellä klikkauksella avautuvalla sivulla esiintyy rehtori Benidiktas Juodka täydessä sotisovassa: yllään rehtorin juhla-asu viittoineen ja päähineineen, kaulassa komeat käädyt. Asetelma korostaa yliopiston eurooppalaisuutta, korporaatioluonnetta ja itsenäisyyttä ”iän” ja kokemuksen ohella (Liettuan vanhin yliopisto). Vilnan yliopiston kotisivulta löytää Itämeren alueen laajimman esittelyn hienosta akateemisesta rakennusperinnöstä, jonka varhaisimmat tilakokonaisuudet ovat 1500-luvulta. Modernimpaan otteeseen pyritään Tarton yliopiston kotisivuilla: ykköskuva avautuu yliopiston päärakennuksen portaille, jossa ylioppilasjoukot, miekat, liput, airutnau-

hat ja ylioppilaslakit luovat kuvaa sekä vilkkaasta opiskelijakaupungista että ylioppilaiden yhteiskunnallisesta ja kansallisesta vaikuttavuudesta. Tarton yliopiston kotisivujen monet videoklipit, joissa esitellään eri tutkimusaloja, yhdistävät taitavasti ja tuoreesti historiaa ja nykytutkimusta.

Myös Krakovan yliopisto rakentaa nykyisyyskuvansa vahvan eurooppalaisen historiantietoisuuden varaan. Kotisivuvertailussa krakovalaiset vievät voiton, jos mittarina on historiallisen esittelyn pituus ja perusteellisuus. Mukaan on otettu myös politiikan turbelentti aikakausi eli ”the difficult Twentieth Century”. Jos Baltian maissa ja Puolassa akateemisen historian avulla rakennetaan vahvaa länsimaista omakuvaa, jättää Pietarin yliopisto historian marginaaliin; yleistoteamukset, kuten ”maan vanhin korkeakoulu (1724)”, eivät syty markkinoinnin tai edes erillismaininnan välineeksi, lukuun ottamatta Yliopistohistoriallista museota ja Dimitri Mendelejevin museo-arkistoa.

Vaikein suhde omaan historiaansa on saksalaisilla yliopistoilla Berliinissä. Freie Universität on jo luonteeltaan historiaton, mutta menneisyydeltään maineikas ja rikas Berliinin Humboldtin yliopisto tarjoaa historiansa luettavaksi lähinnä vain rivien välistä tai monen vaikean klikkauksen takaa. Muutama pelkistetty, lähinnä kronologinen historiakuvaus ei tee oikeutta tälle Euroopan merkittävimpiin kuuluvalle yliopistolle. Runsaammin historia esiintyy rakennusperintönä – komeat vanhat laitosrakennukset, kirjastokeskukset, puutarhat ja muistomerkit tuodaan esiin pienehköin kuvin ja lyhyin esittelyin. Itse Humboldtin veljekset ja ”humboldtisuus” löytyy yliopiston eettisestä ohjelmasta, joka on kotisivuilla nimellä *Leitbild der Humboldt-Universität zu Berlin* (englanniksi nimellä *Mission and Statement*).

Kotisivu 2012 -kisan ehdoton voittaja on Oslon yliopisto. Se on pystynyt häpeämättä hyödyntämään nuoren 200-vuotisen historiansa monia ulottuvuuksia: yliopiston pääkaupunkiasemaa ja rakennusperintöä Oslossa sekä rooliaan kansallisten suurmiesten- ja -naisten kasvattamisessa (”How the University of Oslo changed Norway”). Laajat kotisivukokonaisuudet omistetaan yliopis-

ton johtohahmoille ja yhteiskunnan vaikuttajille, joista useimmat ovat yliopiston kasvattaja. Henkilöhistoria sidotaan kansallisen historian kertomiseen mallikkaalla ja pedagogisesti taitavalla tavalla. Kotisivulla nostetaan esiin yliopiston omat palkinnot, joita ovat The University of Oslo's Human Rights Award ja Anders Jahre's Awards for Medical Research. Yliopistossa olevaa taidetta ja taidekokoelmia sekä yliopiston museoita esitellään laajasti ja monin kavin ja sanoin. Osion yliopiston kotisivuilla yliopistohistoriallisen tutkimuksen anti linkitetään tuoreesti ja ennakkoluulottomasti brändikeinoksi, jonka puhuttelevuus nousee eheäksi mielletystä ja kansalliseksi koetusta menneisykokemuksesta.

Entä meillä Suomessa?

Miten Suomen yliopistot pärjäävät kilpailussa, kun maailman parhaat tieteen opinahjut kattavat parasta pöytään kansainvälisessä kilpailussa? Meillä yliopistoja markkinoidaan maailmalle ”tiedeyliopistoina”. Lyhytkin pyrähdys yliopistojen kotisivuille osoittaa, että omaa akateemista kulttuuriperintöä tai yliopistohistoriaa ei nähdä minkäänlaisena markkinointiluottavuutena. Helsingin yliopiston kovin täyteen ahdetut kotisivut aukeavat mutkan takaa historiaansa ja silloinkin klikkauksella ”Building the Future”. Pääkaupunkiasema unohdetaan mainita, eikä sen vaikutuksia esimerkiksi tieteen kansallisiin saavutuksiin tai ylioppilaselämän perinteisiin nosteta lainkaan esiin. Tampereella ja Turussa historia on pakattu kotisivujen yhdelle pakkoaukeamalle, nimellä ”Our history” ja ”Origins of the University”. Oulussa ja Jyväskylässä on lähdetty siitä, että mitään historiaan viittaavaa ei edes tarvita.

Informaatioaikana tarvitaan tiedon pelkistystä ja historiaton näkökulma voidaan nähdä oikeutettuna. Todellisuudessa se kapeuttaa akateemista itseymmärrystä raskaasti. Rohkenen sanoa, että ilman juuria, ilman suhdetta paikkaan ja tilaan suomalaiset korkeimmat opinahjut eivät tule pärjäämään maailman huippuyliopistoille. Puhdasverisiä, historiattomia ”tutkimusyliopistoja” on maailma täynnä. Suomalainen yliopisto pärjää, jos osaamme jalos-

taa kansansivistusyliopistomme kilpailuvaltiksi. Suomen yliopistot jalostivat 1800-luvulla saksalaispohjoisen sivistysihanteen omiin tarpeisiinsa – koulutettiin virka- ja tiedemiehiä, kansallisia vaikuttajia ja intellektuelleja, usein yhdistyen samaan henkilöön. Yliopistoja tarvittiin tuottamaan positiivista nationalismia ja sitä tukevaa paikallista politiikkaa, kansallis- tai hyvinvointivaltion asiantuntijuutta ja sosiaalista pääomaa. Tästä maaperästä kasvoi suomalainen sivistysihanne, ja akateeminen ”lukeneisto” vaikutti laajalti yhteiskunnallisessa päätöksenteossa.

Yliopistojen tulee olla vetovoimaisia kontekstissaan, alueellaan, valtiossaan, suhteessa naapurimaihin. Maailman huippuyliopistot pärjäävät, koska ne osaavat jalostaa menneisyytensä osaksi 2000-luvun globaalia mielikuvaviestintää. Akateemiseen maailmaan liittyy runsaasti tiedettä raamittavia mielikuvia ja näkymättömiä perinnekerrostumia. Huippuyliopistoissa opiskellaan sekä ammattiin että kansalaisuuteen ja tehdään se tieteen ja tutkimuksen sekä opetuksen voimalla. Oxford ja Cambridge jalostivat maailmaan brittiläisen *gentleman*-ihanteen. Ranskan valtiollinen koulujärjestelmä tuottaa sosiaalista pääomaa. Yhdysvaltojen huippuyliopistot kouluttavat elinkeinoelämän ja politiikan tähtihahmot.

Meidän tulee osata jalostaa akateemis-yhteiskunnallinen menestystarinamme osaksi yliopistoihin liittyviä mielikuvia. Suomessa Helsingin (pääkaupunki-)yliopisto kasvatti 1800-luvulta lähtien valtiollisuuteen. Maakuntien yliopistoissa näkyy edelleen vahva alueellinen henki. Sosiaalinen mobilisaatio on ollut koulutuksen sivutuote. Ylioppilasarjestöt, kärjessä ainutlaatuinen ylioppilas- ja osakuntaperinne, ovat tuottaneet kulttuuria ja kansalaisuutta, politiikkaa ja aatteita ympärillä oleviin kaupunkeihin. Tämä on suomalainen erikoispiirre ja vahvuus, jonka tulisi näkyä omakuvassa kilpailuvaltina. Olemme maailman yliopistojen kärkeä kasvattaaksemme nuorisoa tasa-arvoisesti ”isänmaan ja ihmiskunnan palvelukseen”. Suomalaisyliopistojen markkinoinnissa ei tule unohtaa tiheää akateemista kulttuuriperintöä tapoineen, tiloineen ja poliittisine toimintamalleineen. Kunhan rankingit saadaan kohdalleen mittamaan yliopistojen kasvatusteh-

tävää, olemme maailman kärkeä ”kansansivistisyliopistona”. Demokraattinen yliopisto kelpaa jopa vientituotteeksi!

Suomen historiaa voidaan lukea kertomuksena koulutuksesta, sivistyneistöstä ja koulutetun väestönosan halusta vaikuttaa yhteiskunnallisiin oloihin. Ymmärrys yliopistohistoriasta auttaa, kun yliopistoille annetaan tehtäviä tulevaisuuteen. Tieto ja tutkimus ovat tärkeitä, mutta muutakin tarvitaan. Tänäpäin tietoa tuotetaan enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Yliopistojen ja korkeakoulujen rinnalle ovat nousseet monet eurooppalaiset, kansalliset, maakunnalliset, alueelliset ja kunnalliset tutkimus- ja kehittämislaitokset. Tutkimusta tehdään valtionhallinnon erillislaitoksissa, ministeriöissä, eri

hallinnonaloilla, kaupunkien tietokeskuksissa, arkistoissa, pankkien ja elinkeinoelämän tutkimuslaitoksissa. Tutkimuksen sirpaloituminen ja volyyymi pakottavat pohtimaan laatua ja sisältöä: mitä poikkeuksellista ja omaperäistä suomalaisen yliopistot voisivat tarjota kovassa kilpailussa? Suomen kaltaisessa pienessä maassa kansallinen voimavara on ollut koulutuksessa. Puhe sosiaalisesta pääomasta, sivistisyliopistosta ja innovaatioista korostaa juuri tätä ulottuvuutta. Nyt olisi aika nostaa se esiin markkinointi- ja kilpailuvaltiksi!

Kirjoittaja on Helsingin yliopiston Euroopan historian professori.

TIEDEYHTEISÖN ANSIOMERKKI

Tieteellisten seurain valtuuskunta ja Suomen yliopistot UNIFI ry perustavat tiedeyhteisön palveluvuosiansiomerkin, jonka voi saada 20 ja 30 vuoden palveluksen jälkeen. Tiedeyhteisöksi katsotaan yliopistot, tiedeakatemit, tieteelliset seuramat, TSV ja UNIFI, jotka voivat tehdä ehdotuksia merkin myöntämisestä henkilökunnalleen. Työnantaja maksaa merkin. Merkki haetaan elokuun loppuun mennessä niille toimihenkilöille, joiden osalta vuodet tulevat täyteen edellisen vuoden loppuun mennessä. Hakemus tehdään TSV:lle sähköisesti lomakkeella. Tiedeyhteisöille tiedotetaan, kun lomake on käytettävissä. Ensimmäinen jako on suunnitelmassa tehdä jo vuonna 2012.